

O. Maznichenko, Ph. D. in Philology, teaching assist.
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

GENDER CHARACTERISTIC OF THE GALLICISMS IN THE TUNISIAN LINGUAL AREA

The article explores grammatical gender of French borrowings used in Tunisian Arabic. Samples of borrowings under research enabled us to illustrate the process of redistribution of Gallicisms based on gender, to uncover peculiarities of this grammatical category formation with the use of heterogeneous affixing means and to analyse the facts of maintenance or change of the original gender characteristics.

Keywords: French loanwords (Gallicisms), Tunisian Arabic, morphological adaptation, grammatical gender.

УДК 81.411.21:808.51

Л. Музаннар, асп.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

МЕТАФОРА ЯК ЗАСІБ ВИРАЖЕННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ АРАБСЬКОГО ЛІДЕРА (НА МАТЕРІАЛАХ ПРОМОВ ПРЕЗИДЕНТА ЛІВАНУ МІШЕЛЯ АУНА)

Розглянуто й узагальнено теоретичний доробок з питань мовної особистості. Наведено теоретичні відомості щодо метафори та проаналізовано специфіку використання метафори у текстах промов політичного лідера Лівану в контексті дослідження його мовної особистості та впливу на свідомість громадян. Також прокоментовано особливості будови метафори і специфіку її функціонування в текстових одиницях.

Ключові слова: лінгвоперсонологія, мовна особистість, метафора, політична промова, текст.

Усі сучасні дослідження з лінгвістики апелюють в основному до антропоцентризму, адже лінгвістична наука починаючи з ХХ ст. кардинально змінила вектор своїх досліджень, якщо раніше вчені проводили свої наукові розвідки, описуючи в основному певні мовні явища та їхню специфіку без опертя на людину, то згодом напрям їхніх наукових зацікавлень розширився і набув яскраво вираженого людиновимірного характеру. Таким чином, у сучасній лінгвістиці постало два основних суб'єкти досліджень, а саме: людина та мова, які взаємодіють між собою та не можуть існувати один без одного. Наразі актуальним є дослідження впливу мови на формування людської особистості в цілому та мовної особистості зокрема. Звідси в сучасному науковому дискурсі сформувалося поняття "мовної особистості", як однієї з ключових категорій у царині такого напряму лінгвістики як лінгвоперсонологія. Питанням "мовної особистості" у різний час цікавилися такі вітчизняні та зарубіжні дослідники, як: О. Потебня, Л. Вайсгербер, В. Виноградов, Г. Богін, Ю. Караулов, В. Карасик, І. Стернін, О. Селіванова, В. Красних, І. Голубовська, Ф. Бацевич, О. Мазепова, В. Нерознак, С. Сухих, А. Загнітко та ін.

У межах окресленої дисципліни вченими проводиться аналіз особливостей мовлення індивіда з лексичного та граматичного аспектів дослідження, а також невід'ємною складовою частиною подібних наукових розвідок є, на нашу думку, поняття "внутрішньої культури мовлення" особистості. Термін "лінгвоперсонологія" до наукового обігу ввів В. Нерознак, який досліджував питання специфіки взаємовпливу окремої мовної особистості на цілий мовний колектив та навпаки. Тож вчений виокремлює кілька видів мовної особистості: 1) ідіолектну або індивідуальну, представлену специфікою мовлення конкретного представника того чи іншого етносу; 2) полілектну або універсальну, тобто мовлення цілого етносу або людства в цілому [9, с. 113]. Метою нашої наукової розвідки є розглянути мовну особистість арабського політичного лідера з огляду використання ним метафори як одного із елементів впливу на суспільство задля досягнення ним своїх прагматичних цілей.

Уперше поняття "мовна особистість" було вжито німецьким вченим Л. Вайсгербером у його праці "Рідна

мова і формування духу" у 20-х рр. ХХ ст. Він вважав, що мова нерозривно пов'язана із феноменом культури та є необхідною умовою для існування останньої. На думку німецького дослідника, людина використовує певну мову для підтримання комунікації як істота соціальна, виступаючи представником того чи іншого соціуму. Тобто головним чином дослідник акцентував свою увагу на практичній функції мови.

Майже водночас поняття "мовна особистість" у російських наукових колах вжив В. Виноградов у праці "О языке художественной прозы" у контексті, як видно з назви праці, художньої літератури, де вчений намагався окремо розглянути мовну особистість автора художнього твору та безпосередньо персонажа [3, с. 78].

Як відомо, сам термін "мовна особистість" був ґрунтовно досліджений у 80-тих рр. у працях російських вчених Г. Богіна та Ю. Караулова. Зокрема, Г. Богін під терміном "мовна особистість" розумів "людину, яка готова здійснювати мовні вчинки, породжувати та приймати мовні твори" [2, с. 32]. Учений Ю. Караулов у своїй праці "Русский язык и языковая личность" вбачає у мовній особистості індивіда, здатного продукувати та розуміти тексти, диференційовані за: 1) рівнем складності змісту; 2) влучністю відтворення дійсності; 3) націленістю на певну аудиторію [7, с. 25]. Окрім цього, Ю. Караулов подав рівневу класифікацію мовної особистості, згідно з якою людина реалізовує себе як мовця на трьох рівнях: вербально-семантичному (на рівні лексикону), когнітивному (на рівні пізнання та інтелекту людини, а також створення нею із різних мовних елементів, зокрема знаків та символів, певних ідей та концептів) та прагматичному або мотиваційному (на рівні культури мовлення і мовленнєвих стратегій та навичок).

Наразі існує чимало інших класифікацій мовної особистості, тому деякі вчені, зокрема дослідниця І. Голубовська у своїй статті "Мовна особистість як лінгвокультурний феномен", чітко диференціює поняття мовної та мовленнєвої особистості на фоні виокремлення ознак "langue" і "parole" [4, с. 26]. Наприклад, В. Красних у своїй монографії "Свой" среди "чужих": миф или реальность?" [8, с. 50-51] теоретично осмислює людину як суб'єкта мовлення та виокремлює чотири компоненти мовної особистості: 1) "людина, що говорить", тобто людина, яка здатна відтворювати та

сприймати інформацію у вигляді усного або письмового тексту; 2) мовна особистість, тобто індивід, який володіє певними мовними знаннями та навичками і здатний їх продукувати; 3) мовленнєва особистість, діяльність якої спрямована на реалізацію акту комунікації з іншими людьми на основі освоєних та набутих нею раніше мовних, мовленнєвих, а також позамовних знань та навичок; 4) комунікативна особистість, реальний учасник комунікативного акту, тобто комунікант.

Ідеї Ю. Караулова знайшли свій подальший розвиток та уточнення у наукових доробках інших дослідників, зокрема Й. Стерніна та В. Карасика. В. Карасик [6, с. 24], опираючись на теорію Ю. Караулова, досліджує та подає свою класифікацію поняттю мовленнєвої діяльності людини, а також наголошує на п'яти важливих засадах для реалізації мовленнєвої діяльності індивіда як такої: 1) здатність людини до вербалізації певних ідей та концептів, тобто до акту говоріння; 2) потреба адресата у донесенні певної інформації до інших учасників комунікативного акту, тобто його потреба у здійсненні акту комунікації; 3) компетентність адресата як сукупність життєво необхідних знань та умінь задля здійснення мовцем ефективного комунікації зі своєю цільовою аудиторією; 4) мовна свідомість індивіда, яка базується на глибинному розумінні та внутрішньому осягненні людиною зовнішніх ідей та концептів, які пізніше вербалізуються в мові; 5) поведінка людини під час здійснення нею комунікативного акту, тобто сукупність вербальних та невербальних дій та вчинків, які розкривають сутність активного учасника комунікації. Ці вищезгадані компоненти входять до понятійного апарату лінгвоперсоналогії.

У сучасних наукових колах існує тенденція розглядати поняття "мовної особистості" через призму таких дисциплін як психологія та соціологія. Якщо у межах першої дисципліни досліджуються різноманітні психотипи мовної особистості, її поведінка, зокрема ґрунтовно аналізується її невербальний складник. У цьому контексті можна згадати класифікацію С. Сухих щодо типів мовної особистості з огляду на її психоемоційні стани у поведінці, а саме: гармонійний, конфліктний та імпульсивний типи. Зокрема, дослідник Ф. Бацевич звертає увагу на класифікацію різних моделей спілкування і на основі цього виводить свою типологію мовної особистості: гнучкий, ригідний і перехідний типи [1, с. 189].

У той час, як у межах соціології досліджується діаметрально протилежний вектор, а саме реципієнт або ціла цільова аудиторія, її вікова та гендерна специфіка, певні соціальні ролі учасників комунікативного акту, а також низка інших визначальних чинників, які впливають на здійснення ефективного акту комунікації.

А. Загнітко у "Словнику із сучасної лінгвістики: поняття і терміни" подає влучне та вичерпне, на нашу думку, тлумачення мовної особистості, "як конкретної особистості, що досконало знає мову, усвідомлено й творчо володіє нею, сприймає мову в контексті національної ментальності й культури як їхнє духовне осердя, уживає мову як невід'ємний елемент самостворення, самопізнання, самоствердження й самовияву, розвитку та вдосконалення власних інтелектуально-розумових та емоційно-рольових, експресивно-почуттєвих можливостей і як найнеобхідніший засіб соціалізації особистості в людському суспільстві" [5, с. 345–346]

Узагальнюючи усе згадане вище, слід сказати, що поняття "мовної особистості" розуміється як сукупність розумових потенцій індивіда, що дозволяють йому продукувати та розуміти різні тексти, які вирізняються:

1) за ступенем складності, логічності та глибини змісту; 2) метою комунікації; 3) сукупністю стилістичних засобів, які надають тексту естетичної забарвленості; 4) засобами психологічного впливу на реципієнта або цільову аудиторію. Окрім цього, окреслене нами поняття "мовної особистості" є складним та багатоаспектним явищем, яке базується на симбіозі та взаємовпливі таких понять та категорій мови, як: 1) мовних знань та умінь; 2) прагнення до самореалізації; 3) гармонізація стосунків із цільовою аудиторією.

Процес метафоризації мовлення настільки увійшов у звичку навіть пересічної людини, що вона просто перестала помічати метафори у своєму повсякденному мовленні. Метафори оточують нас всюди, вони стали необхідним компонентом не лише нашої мовної свідомості, а й нашого існування в цілому. Вчений-когнітивіст, один із основоположників теорії про когнітивну метафору Д. Лакофф в одній із своїх праць наголошує на тому, що "метафора є частиною нашого щоденного мислення, і тому система, згідно з якою будуються наші думки та міркування, є метафоричними за своєю суттю" [10]. Інший французький вчений-когнітивіст Поль Рікер погоджується з думкою Лакоффа. Для підтвердження цієї думки можна навести цитату з його доробку "Жива метафора": "Метафора відсутня в словнику, залишаючись при цьому всюдисущою у людському мовленні" [11]. Нас же цікавитиме у цій науковій розвідці використання метафори саме арабськими політичними лідерами, зокрема президентом Лівану, адже використання політиками метафор у своїх промовах є явищем повсякчасним та необхідним, яке підсилює ефект впливу їхньої промови на народ, формуючи подекуди навіть їхній політичний образ, тому такі дослідження є наразі досить актуальними та мають практичну користь.

У нашій науковій розвідці ми розглянемо та проаналізуємо використання метафори у промовах президента Лівану Мішеля Ауна, виголошених ним у листопаді 2017 р. [12] та у квітні 2018 р. [13], як одного із компонентів у формуванні мовної особистості цього політичного лідера.

غدأ يوم ليس كسائر الأيام، وعيد ليس كسائر الأعياد، هو يوم الوطن وعيد استقلاله. والاستقلال ليس لحظة محددة بزمان ومكان، حصلت وانتهت، الاستقلال هو عمل دؤوب ونضال متواصل؛ هو قصة شعب دفع الكثير ولما يزل، ليبقى سيداً هو عيدكم، فلا تترددوا في الاحتفال به

(Переклад: Завтрашній день не схожий на будь-який інший день, і свято не схоже на інші свята, адже це день Батьківщини і день її незалежності. Незалежність не є конкретним кінцевим моментом у часі та місці, але незалежність – це наполегливість і безперервна боротьба, це історія народу, який заплатив та продовжує платити велику ціну, аби залишатися суверенним та вільним, це ваше свято, не соромтеся святкувати його).

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ – ЦІННІСТЬ

БОРОТЬБА – ПЛАТА

У цьому уривку ми бачимо, що свобода та незалежність метафорично осмислюються як цінність, за яку народ змушений боротися, тобто платити величезну ціну – ціну власного життя, аби потім відсвяткувати свято перемоги – День незалежності.

لقد أعلنت في خطاب القسم أنه في طليعة أولوياتنا منع انتقال أي شرارة من النيران المشتعلة حولنا إلى الداخل اللبناني، وأكدت ضرورة ابتعاد لبنان عن الصراعات

(Переклад: В одному зі своїх виступів я заявив, що перешкоджання руху іскри від величезного полум'я, що оточує Ліван, є нашим пріоритетом, я наголосив на необхідності віддаляти Ліван від конфліктів).

ПОЛУМ'Я – ВІЙНА ІСКРА – КОНФЛІКТ

Тут ми спостерігаємо також явище метафоризації, тобто переосмислення за допомогою метафори таких політичних феноменів, як політичний конфлікт та війна, у якому народження іскри є метафоричним осмисленням породженню конфліктів, а полум'я виступає ніби уособленням довготривалої війни, яка й сформувалася від іскри.

ومن يريد الخير للبنان يساعده على تحصيل وحدته لأنها صمام أمانه وحدها
وحدثكم هي المنقذ، هي أمانكم، هي استقراركم، وهي مستقبل وطنكم وأولادكم

(Переклад: Ті, хто хоче добра для Лівану, допомагає йому зміцнити свою єдність, тому що це клапан безпеки...Тільки ваша єдність – спаситель, ваша безпека, ваша стабільність, майбутнє вашої країни і ваших дітей).

ЄДНІСТЬ – КЛАПАН БЕЗПЕКИ, ПОРЯТУНОК

У цьому фрагменті промови Мішеля Ауна єдність народу метафорично тлумачиться як клапан безпеки та порятунку, як неодмінний складник для процвітання та кращого майбутнього будь-якого народу, зокрема ліванського.

شهد خلالها لبنان أحداثاً جمة طغى عليها الإرهاب الذي ضرب الشرق الأوسط

(Переклад: Ліван став свідком великої кількості подій, в яких панував тероризм, він наніс удар на близькосхідний регіон...)

ДЕРЖАВА – СВІДОК

У цьому реченні Ліванська Республіка метафорично тлумачиться як свідок воєнних подій, тероризму та інших конфліктних ситуацій.

هناك قيم في الحياة تُمنح مجاناً، كالحب والثقة وحرية الضمير، لا تُشترى ولا تباع

(Переклад: У житті є цінності, які надаються безоплатно, наприклад, любов, довіра і свобода совісті, які не купуються та не продаються...)

ПОЧУТТЯ – ЦІННОСТІ

Основні почуття людини – любов, довіра та свобода совісті метафорично пояснюються як базові, фундаментальні цінності, які є безумовними, і тому не можуть ані купуватися, ані продаватися.

Як ми бачимо, у мистецтві слова акумулюється весь розумовий та почуттєвий потенціал людини, яка його породжує. Тому мова виступає фундаментальним елементом для належного формування особистості як

такої, адже лише завдяки процесу виховання, базисом для якого і постає мова, людина реалізовує себе належним чином у суспільстві. Мова є також необхідним атрибутом для формування мовної свідомості в індивіда, а разом з нею – мовної особистості. Останню лінгвісти розглядають як типового представника мовної спільноти із притаманними йому комунікативними потенціалами у вигляді тактик та стратегій, реалізуючи які мовець досягає своїх прагматичних цілей під час спілкування: 1) здійснення необхідного психоемоційного впливу на реципієнта або цільову аудиторію; 2) донесення певної важливої інформації до реципієнтів, зміст та форма якої можуть варіюватися залежно від ситуації та бажання адресанта. Ці моменти якраз яскраво втілюються, коли мова йде про постать політичного лідера, для якого мовлення, його форма та зміст, зокрема активне використання метафор у мовленні, є неодмінним інструментом для психологічного впливу на громадян та формування власного політичного іміджу.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики : підручник / Ф.С. Бацевич. – К. : Видавничий центр "Академія", 2004. – 344 с.
2. Богин Г. І. Дослідження мовного мислення в психолінгвістиці / Г.І. Богин. – М. : Наука, 1985. – С. 32.
3. Виноградов В.В. О языке художественной прозы : избранные труды / В.В. Виноградов. – М. : Наука, 1980. – 360 с.
4. Голубовська І.О. Мовна особистість як лінгвокультурний феномен / І.О.Голубовська. // 36 наук. пр. Studia Linguistica. – К., 2008. – Вип. 1. – С. 25–33.
5. Загнітко А.П. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни / А.П. Загнітко. – Донецьк : ДоНУ, 2012. – Т. 2. – С. 345–346.
6. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В.И. Карасик. – Волгоград : Перемена, 2002. – 477 с.
7. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность / Ю.Н. Караулов. Изд. 3-е, стереотип. – М. : Едиториал УРСС, 2003. – 264 с.
8. Красных В.В. "Свой" среди "чужих": миф или реальность? / В.В. Красных. – М. : ИТДГК "Гнозис", 2003. – 375 с.
9. Нерознак В.П. Лингвистическая лингвоперсоналогия: к определению статуса дисциплины / В.П. Нерознак // Сб. науч. тр. Язык. Поэтика, Перевод. – М. : МГЛУ, 1996. – С. 112–116.
10. Lakoff George. Hedges: A Study in Meaning Criteria and the Logic of Fuzzy Concepts / George Lakoff // eds. Donald Hockney et al.; Contemporary Research in Philosophical Logic and Linguistic Semantics. Dordrecht: D. Reidel, 1975. – P. 221-271.
11. Paul Ricoeur. La metaphore vive / Ricoeur Paul. – Paris : Editions du Seuil, 1975. – Ch. VI "Le travail de la ressemblance". – P. 242–272.
12. <https://www.tayyar.org/News/Lebanon/184055>
13. <http://www.almanar.com.lb/3694403>

Надійшла до редколегії 25.10.18

Л. Музаннар, асп.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

МЕТАФОРА КАК СРЕДСТВО ВЫРАЖЕНИЯ ЯЗЫКОВОЙ ЛИЧНОСТИ АРАБСКОГО ЛИДЕРА (НА МАТЕРИАЛАХ РЕЧИ ПРЕЗИДЕНТА ЛИВАНА МИШЕЛЯ АУНА)

Рассмотрен и обобщен теоретический спектр вопросов о языковой личности. Представлены теоретические сведения о метафоре и проанализирована специфика ее использования в текстах речи политического лидера Ливана в контексте исследования его языковой личности и влияния на сознание граждан. Также прокомментированы особенности строения метафоры и специфика ее функционирования в текстовых единицах.

Ключевые слова: лингвоперсоналогия, языковая личность, метафора, политическая речь, текст.

L. Muzannar, Ph. D. stud.

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

METHAFOR AS A TYPICAL EXPRESSIVE MEAN OF THE ARABIAN LEADER'S LINGUISTIC PERSONALITY (THE DATA OF LEBANESE PRESIDENT MISHEL AOUN'S SPEECH)

The article generalizes theoretical achievements on issues of linguistic personality. The theory about the metaphor is given and the specificity of its use in the speeches of the Lebanese political leader in the context of the study of his linguistic personality and influence on the consciousness of the citizens is analyzed. There are also given the specifics of functioning and the peculiarities of structure as the important aspects in researching of the metaphor.

Keywords: linguistic personology, linguistic personality, metaphor, political speech, text.